

رابطه عملکرد تحصیلی با مهارت‌های اجتماعی و سرزندگی در بین دانش‌آموزان مقطع دوم متوسطه

رضوان ملکی^۱، نرگس مولایی^۲

چکیده

مقدمه: امروزه یکی از دغدغه‌های نظام آموزشی از جمله نظام آموزش و پرورش عملکرد تحصیلی فراگیران است چرا که زندگی تحصیلی یکی از مهم‌ترین ابعاد زندگی شخص است به ویژه در سنین حساس نوجوانی و جوانی که با چالش‌هایی تحولی (جسمی، روانی) همراه است، این در حالی است که به عقیده صاحب نظران مهارت‌های اجتماعی هم از ضرورت‌های زندگی امروز است. با توجه به این مهم هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه عملکرد تحصیلی با مهارت‌های اجتماعی و سرزندگی تحصیلی می‌باشد.

روش: مطالعه حاضر توصیفی از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه آماری را دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم که در سال ۱۴۰۰ در شهر اراک مشغول به تحصیل بوده‌اند را تشکیل داده‌اند، از بین آنان ۳۳۱ نفر به روش طبقه‌ای نمونه‌گیری شدند، که البته با توجه به شیوع کرونا در هنگام اجرای این پژوهش تعطیلی مدارس پرسشنامه طراحی و آنلاین در اختیار دانش‌آموزان قرار گرفت. در این پژوهش از سه پرسشنامه استاندارد مهارت اجتماعی، عملکرد تحصیلی و سرزندگی تحصیلی استفاده شده است. داده‌ها با استفاده از آزمون‌های آماری کلموگراف اسمیرنوف، دوربین - واتسون و رگرسیون چندمتغیره مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

نتیجه‌گیری: با توجه به رابطه و تاثیر مثبت مهارت‌های اجتماعی با عملکرد تحصیلی و سرزندگی تحصیلی تقویت مهارت‌های اجتماعی نوجوانان نظیر آموزش حل مساله و ابراز وجود، بازی درمانی و یادگیری مشارکتی و همچنین اجرای برنامه‌های آموزشی روش سرزنده زیستن و مقابله با مشکلات و مسائل دوران نوجوانی و تحصیل صورت گیرد.

کلیدواژه‌ها: عملکرد تحصیلی، مهارت‌های اجتماعی، سرزندگی تحصیلی، نوجوانان

۱. کارشناس ارشد، رشته مشاوره مدرسه، دانشگاه آزاد اراک: rezvan.m7575@gmail.com

۲. استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اراک (نویسنده مسئول): n-molaei@iau-arak.ac.ir

مقدمه

نوجوانی دوره‌ای بحرانی در زندگی است و الگوهای رفتاری مهم که می‌تواند بر سراسر زندگی فرد تأثیرگذار باشد، در این دوران شکل می‌گیرد. با توجه به پیچیدگی جوامع امروزی و عصر ارتباطات و تغییر در شیوه‌های زندگی، بسیاری از افراد به‌خصوص قشر نوجوان، توانایی مواجهه با مشکلات را ندارند و در مقابل آن متوقف می‌شوند، لذا پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، یکی از شاخص‌های مهم در ارزیابی آموزش و پرورش به شمار می‌رود (امیدی و مقتدر، ۱۳۹۳). در ذکر اهمیت آموزش در دنیای امروز همین بس که «آموزش» یکی از مهم‌ترین ضروریات زندگی بشر است و بدون آموزش زندگی مشکل‌آفرین خواهد بود، (البته آموزش نیازمند هزینه و بودجه زیادی است) هدف از آموزش افزایش عملکرد تحصیلی دانش‌آموز است.

عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان یکی از شاخص‌های ارزیابی کیفیت آموزشی در نظام‌های آموزشی است از جمله عوامل تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی می‌توان به مهارت‌های اجتماعی، اشاره کرد. مهارت‌های اجتماعی اغلب به‌عنوان مجموعه‌ی پیچیده‌ای از رفتارها در نظر گرفته می‌شوند. در این میان می‌توان به همدلی، ارتباط، حل مسأله و تصمیم‌گیری، جرأت‌آموزی مصاحبت با دوستان و خود‌مدیریتی اشاره کرد. این رفتارها هدفمند، مرتبط باهم و متناسب با وضعیت هستند و در تداوم زندگی جمعی انسان‌ها نقش اساسی دارند (فتح‌الهی و صحرائی، ۱۳۹۲). به گفته ماکان (۱۳۸۰)، عملکرد تحصیلی مقدار دانش و اطلاعات و مهارت‌های فرد است. توجه به مهارت‌های اجتماعی و عاطفی و تقویت آن می‌تواند راهگشایی جهت بهبود یادگیری و فعالیت‌های آموزشی در مدارس باشد. چراکه مهارت اجتماعی، رفتارهای آموخته‌شده‌ای است که فرد را قادر می‌سازد با دیگران رابطه اثربخش داشته و از واکنش‌های نامعقول اجتماعی خودداری کند (شکوه یکتا و همکاران، ۱۳۹۳). همچنین یکی از نیازهای اساسی بشر، روابط اجتماعی است و تمرین در این روابط، موفقیت انسان را در آن‌ها تعیین می‌کند. بسیاری از پژوهشگران بر لزوم تعامل بین افراد از طریق داشتن مهارت‌های اجتماعی که بخشی از هوش اجتماعی است، تأکید دارند. این مجموعه از مهارت‌ها به افراد کمک می‌کند تا مشکلات اجتماعی خود را حل کنند و شامل توانایی درک احساسات، افکار و رفتارهای دیگران در موقعیت‌های مختلف و شرایط اجتماعی است (رحیمی و همکاران، ۱۳۹۹). بررسی‌های متعدد شیری و همکاران (۱۳۹۲) و یگانه (۱۳۹۲) نشان داده‌اند که کمبود مهارت‌های اجتماعی می‌تواند تأثیر منفی بر کارکرد تحصیلی دانش‌آموزان

بگذارد، مشکلات یادگیری و اختلالات رفتاری را تشدید کند و موجب عواقب نامطلوب در دوران تحصیل گردد. همچنین دلسوز خاکی و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیقات خود نشان داده‌اند که استفاده از آموزش مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی در کاهش خشونت روانی و کلامی مؤثر شناخته شده است و این در حالی است که دانش آموزان اغلب در زندگی روزانه تحصیلی خود با انواع چالش‌ها، موانع و فشارهای ویژه روبه رو می‌شوند که تهدیدی برای اعتمادبه نفس، انگیزش و در نتیجه عملکرد تحصیلی آنها است. عده‌ای از دانش آموزان در مقابله با آنها موفق عمل می‌کنند و عده‌ای دیگر در این زمینه موفقیت قابل قبولی ندارند. از این رو پژوهشگران تعلیم و تربیت باید به درک و چگونگی سازگاری با چالش‌های تحصیلی توجه جدی نشان دهند از توانمندی‌هایی که در سازگاری تحصیلی دانش آموزان به آن توجه شده است، سرزندگی تحصیلی است. در واقع این متغیر تأثیر شگرفی بر افزایش توان مقابله‌ای دانش آموزان در مقابل مشکلات تحصیلی آنها خواهد داشت. سرزندگی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی را در چارچوب روان-شناسی مثبت بازتاب می‌دهد (مارش و مارتین، ۲۰۰۸). از مهمترین متغیرها در سلامت بافت تحصیلی سیستم آموزشی هر کشوری، سرزندگی تحصیلی می‌باشد که حسی درونی برای تضمین سلامت ذهنی است و در واقع پژوهشگران آن را راهی مفید و ساده برای درک مفهوم بهزیستی دانش آموزان عنوان کرده‌اند که موفقیت و پیشرفت در یادگیری هدف همه نظام‌های آموزشی و میزان بهره‌مندی از محیط‌های آموزشی مستلزم احساس انرژی و سرزندگی دانش آموزان است (سارا و همکاران، ۲۰۱۳). به همین دلیل نظریه پردازان و محققان تربیتی برای ارائه نظریات خود درباره پیشرفت تحصیلی خواهان شواهد تحقیقاتی و تجربی در مورد عوامل تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی در فرهنگ‌ها و نظام‌های آموزشی گوناگون هستند.

محمدی گرکانی و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهش خود با عنوان «اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی - عاطفی بر روی مؤلفه‌های عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر»، نشان داد که مداخله آموزشی بر روی همه مؤلفه‌های عملکرد تحصیلی (خودکارآمدی، برنامه‌ریزی، تأثیرات هیجانی، فقدان کنترل پیامد و انگیزش) مؤثر است. از بین مؤلفه‌های عملکرد تحصیلی، آموزش مهارت‌های اجتماعی - عاطفی بر روی مؤلفه انگیزش بیشترین اثر و بر روی مؤلفه‌های اثر هیجانی و فقدان کنترل پیامد کمترین اثر را داشته است. توصیه می‌شود معلمان در کنار آموزش مهارت‌های شناختی به دانش‌آموزان به آموزش مهارت‌های عاطفی - اجتماعی نیز اقدام نمایند.

باراحمدی و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهش خود با عنوان «اثربخشی برنامه آموزشی سرزندگی تحصیلی بر عملکرد تحصیلی، اشتیاق تحصیلی و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان»، نشان دادند که میانگین نمرات هر سه متغیر وابسته عملکرد تحصیلی، اشتیاق تحصیلی و سرزندگی تحصیلی در گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل، در هر دو مرحله پس از آزمون و پیگیری افزایش معناداری داشته است.

بنا بر پژوهش ابراهیمی بخت و همکاران (۱۳۹۷)، سرزندگی تحصیلی نیز می‌تواند متاثر از عملکرد تحصیلی باشد. موفقیت و پیشرفت در یادگیری هدف همه نظام های آموزشی است و یکی از متغیرهای مهم در سلامت تحصیلی سیستم آموزشی هر کشور، می‌باشد. بنا بر نظر مارتین و مارش (۲۰۰۸)، سرزندگی تحصیلی، تأثیر شگرفی بر افزایش توان مقابله‌ای دانش آموزان در مقابل مشکلات تحصیلی آنها دارد و تاب‌آوری تحصیلی را در چارچول روان شناسی مثبت بازتاب می‌دهد.

ویسکرمی و یوسفوند (۱۳۹۷)، در پژوهش خود با عنوان «بررسی نقش سرزندگی تحصیلی و شادکامی در پیش‌بینی خلاقیت دانش آموزان دانشگاه علوم پزشکی لرستان»، نشان دادند که در بین هر دو گروه دختران و پسران، بین سرزندگی تحصیلی با خلاقیت و همچنین شادکامی با خلاقیت رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چندگانه به روش گام به گام نیز نشان داد که در بی دختران متغیرهای سرزندگی تحصیلی و شادکامی ۱۳/۹ درصد و در بین پسران ۱۸ درصد خلاقیت را می‌تواند پیش‌بینی کند. همچنین نتایج نشان که بین سرزندگی تحصیلی، شادکامی و خلاقیت دختران و پسران تفاوت وجود دارد و خلایق در بین پسران بیشتر از دختران و سرزندگی تحصیلی و شادکامی در بین دختران بیشتر از پسران است.

متینی مطهر (۱۳۹۷)، در پژوهش خود با عنوان «بررسی رابطه ویژگی های شخصیتی و خلاقیت با سرزندگی تحصیلی در دانش آموزان»، نشان داد که بین روان رنجورخویی و سرزندگی تحصیلی رابطه منفی معنادار وجود دارد و بین خلاقیت برون گرایی، باز بودن، توافق و وجدانی بودن با سرزندگی تحصیلی رابطه مثبت معنادار وجود دارد. نتیجه گیری: نتیجه تحلیل رگرسیون نشان داد که روان رنجور خویی، برون گرایی، وجدانی بودن و خلاقیت سرزندگی تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند.

موری نیاز به پیشرفت را به‌عنوان تمایل به غلبه بر موانع و مشکلات، کسب قدرت و سعی در انجام کارهای مشکل تعریف کرد. موری آزمون اندریافت موضوع را به‌عنوان وسیله‌ای برای مطالعه‌ی نیاز به پیشرفت ابداع کرد (محمدی، ۱۳۸۶)

امیدی و مقتدر (۱۳۹۶)، در پژوهش خود با عنوان «رابطه مهارت‌های اجتماعی، سبک های ابراز هیجان و بدریخت انگاری با عملکرد تحصیلی در دانش آموزان متوسطه اول شهرستان رودبار»، یافته‌های آزمون تحلیل رگرسیون چند متغیره نشان داد که شاخص مهارت های اجتماعی توانست عملکرد تحصیلی را پیش‌بینی کند.

وحیدی و براتعلی (۱۳۹۶)، در پژوهش خود با عنوان «پیش‌بینی میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه بر اساس مهارت‌های فراشناختی و خودنظم‌بخشی»، نشان دادند که بین هر کدام از متغیرهای پیش‌بین (مهارت‌های فراشناختی و خودنظم بخشی) با متغیر مالک (عملکرد تحصیلی) معنادار مستقیم وجود رابطه دارد؛ همچنین مهارت‌های فراشناختی قابلیت پیش‌بینی عملکرد تحصیلی را داشته است؛ این قابلیت پیش‌بینی برای مهارت خودنظم بخشی نیز معنادار بوده است.

انگیزش درونی فرآیند یادگیری را به صورت طبیعی و خودانگیزخته پیش میبرد و همراه با لذت، چالش، خلاقیت و تازگی است. مطابق نظریه دسی و رایان رفتارهایی که در اثر انگیزش درونی برانگیزخته می‌شوند، به دلیل فرآیند درگیر کننده و چالش برانگیز فعالیت، موجب احساس لذت درونی و رضایت می‌شوند. این فعالیت‌ها با بهزیستی روانی، علاقه و پشتکار در ارتباطند. انگیزش بیرونی از مشوقها و پیامدهای محیطی مانند امتیاز یا جایزه ناشی میشود. وقتی انگیزش، بیرونی است، فرد آن فعالیت را برای تجربه کردن خشنودی فطری انجام نمی‌دهد، بلکه برای به دست آوردن پیامدهای بیرونی مانند نمره بالا، بردن یک جایزه و یا اجتناب از یک محرک ناخوشایند و غلبه کردن بر یک فشار بیرونی انجام می‌دهد (اوجانی و همکاران، ۵۹۳۱)

آرین و همکاران (۲۰۱۸)، در پژوهش خود با عنوان «رابطه بین استفاده از اینترنت، مهارت و عملکرد تحصیلی»، نشان دادند که فناوری‌های دیجیتال می‌تواند سبب افزایش مهارت اجتماعی در دانش‌آموزان بشود و به تبع آن می‌تواند عملکرد تحصیلی را نیز افزایش دهد.

به گفته چو و همکاران (۲۰۱۴) و رایان و فردریک (۱۹۹۷)، سرزندگی تحصیلی انرژی نشئت گرفته از خود فرد است و این انرژی از منابع درونی سرچشمه میگیرد. دانش‌آموزانی که سرزندگی تحصیلی بالایی داشته باشند، توان بیشتری در استفاده از امکانات آموزشی دارند و منابع بیشتری را به خدمت میگیرند در نتیجه عملکرد تحصیلی آنها افزایش پیدا می‌کند.

نظریه خود تعیین گری بین انواع گوناگون انگیزش بر اساس علل و یا اهداف گوناگونی که باعث انجام فعالیتی می‌شود، تمایز قائل مطرح میشود. اساسی‌ترین تمایز بین انگیزش درونی و انگیزش بیرونی است؛ و در کنار این دو انگیزش، بیانگیزگی به انگیزشی اشاره دارد که فرد را به انجام فعالیتی در غیاب پاداش و یا کنترل هدایت میکند، تنها برای لذت و رضایتی که همراه آن فعالیت است انجام میگیرد و شخص از فرایند کار لذت میبرد. این نوع انگیزش، بسیار خود تعیین گر است زیرا این انجام دادن خود فعالیت است که منجر به احساسات مثبت در فرد می‌شود (حجازی و همکاران، ۱۳۹۳).

مک کله لند (۱۹۶۱) نزدیک‌ترین پیوند را با پژوهش‌های جامعی که در زمینه انگیزه پیشرفت صورت گرفته دارا می‌باشد و نظریه نسبتاً جامعی را در رابطه با نیاز به پیشرفت پدید آورده است، وی بیش از همه چیز تأکید می‌کند که مردم در نیاز خویش برای پیشرفت متفاوتند و این نیاز در نوشته‌ها و رفتار آنان منعکس می‌شود (میرمظفری و همکاران، ۱۳۸۶).

اتکینسون (۱۹۵۷) کارهای مک کلند را پیگیری کرد و نظریه‌ی وی را استحکام بخشید. طبق نظر وی فقط وقتی که فرد بداند عملکردش توسط خودش و یا دیگران، بر اساس معیاری برتر ارزیابی خواهد شد و این که پیامد اعمالش، مطلوب (موفقیت) یا

نامطلوب (شکست) ارزیابی می‌گردد، برانگیخته می‌شود (سالاری فر و پایدان، ۱۳۸۸). بسیاری از پژوهش‌های مربوط به مسایل تحصیلی در حوزه‌ی نظریه اسناد است. نظریه‌ی اسناد بر تبیین‌های مردم درباره‌ی علل رفتارها؛ جه رفتار دیگران و چه رفتار خود توجه دارد و از سنت غنی روانشناسی اجتماعی درباره‌ی ادراک شخصی نشأت گرفته است. نظریه اسناد بر این نکته که آیا رفتارها را به فرد نسبت می‌دهند یا به موقعیت، بر راهنمایی که مسئول شکست یا موفقیت شخص می‌شود و بر این که چگونه تصمیم‌گیری‌های اسنادی، رفتارهای بعدی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، متمرکز است. نظریه پردازی‌ها و تحقیقات واینر (۱۹۸۵ و ۱۹۷۹) در تعیین علل موفقیت و شکست، نوعاً یک الگوی تجربی را در زمینه‌ی موفقیت یا شکست تحصیلی بکار می‌گیرد (دلورپور، ۱۳۸۷). خلاصه اینکه اسنادها مجموعه‌ای از رفتارهای تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهند؛ از جمله عملکرد در آزمون، پایداری در تکالیف دشوار و حتی حضور در جلسه مطالعه کردن (جوادی و همکاران، ۱۳۸۹). مهارت‌های اجتماعی اغلب به‌عنوان مجموعه‌ی پیچیده‌ای از رفتارها در نظر گرفته می‌شوند. در این میان می‌توان به همدلی، ارتباط، حل مسأله و تصمیم‌گیری، جرأت آموزی مصاحبت با دوستان و خودمدیریتی اشاره کرد. این رفتارها هدفمند، مرتبط باهم و متناسب با وضعیت هستند و در تداوم زندگی جمعی انسان‌ها نقش اساسی دارند (فتح الهی و صحرايي، ۱۳۹۲). توجه به مهارت‌های اجتماعی و عاطفی و تقویت آن می‌تواند راهگشایی جهت بهبود یادگیری و فعالیت‌های آموزشی در مدارس باشد. چراکه مهارت اجتماعی، رفتارهای آموخته‌شده‌ای است که فرد را قادر می‌سازد با دیگران رابطه اثربخش داشته و از واکنش‌های نامعقول اجتماعی خودداری کند (شکوه یکتا و همکاران، ۱۳۹۳). بررسی‌های متعدد شیری و همکاران (۱۳۹۲) و یگانه (۱۳۹۲) نشان داده‌اند که کمبود مهارت‌های اجتماعی می‌تواند تأثیر منفی بر کارکرد تحصیلی دانش‌آموزان بگذارد، مشکلات یادگیری و اختلالات رفتاری را تشدید کند و موجب عواقب نامطلوب در دوران تحصیل گردد.

از نظر مید، انسان‌ها قابلیت تفکر و تصمیم‌گیری برای خودشان را دارند، می‌دانند در شرایط معین چگونه رفتار کنند و براساس ادراکات و تعاریف‌شان از موقعیت‌هایی که خود را در آن‌ها می‌یابند واکنش نشان می‌دهند. البته مید منکر آن نبود که جبرهای اجتماعی به شدت برنامه‌ریزی‌های جایگزین را تحت تأثیر قرار می‌دهند یا محدود می‌کنند. مثلاً به دنیا آمدن در خانواده‌ای از طبقه‌ی پایین اقتصادی یا از دست دادن شغل به سبب تصمیم کارفرما به کوچک‌سازی اقتصادی. اما طبق رویکرد کنش متقابل نمادین، افراد بر اساس ادراک‌شان از موقعیت، با واقعیت‌های موجود در شرایط روبه‌رو می‌شوند (دیلینی، ۱۳۹۱).

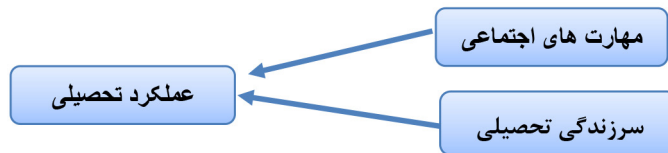
کالینز کارش را از دیدگاه فردی شروع کرد از این رو ریشه‌های نظری کشمکش را در پدیده شناسی مردم نگارانه نهفته می‌داند. کالینز ساختارهای اجتماعی را بیشتر به‌صورت الگوهای کنش متعادل در نظر می‌گیرد تا به‌عنوان هسته‌های خارجی و الزام

آور با اینهمه کنشگران را پیوسته در حال باز آفریدن سازمان اجتماعی می‌بیند. کالینز هم به مارکس و هم به وبر ایراد گرفته و با توسل به قشر بندی اجتماعی نوعی جامعه شناسی خرد را مطرح می‌سازد که طی آن تأکید بر جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی و عاطفی می‌تواند مشخصه‌ی کار وی باشد. کالینز از سال ۱۹۷۵ اعلام داشت که تأکیدش بر کشمکش جنبه‌ی عقیدتی ندارد. یعنی بد یا خوب بودن را که جنبه‌ای سیاسی پیدا کند، مد نظر ندارد بلکه آن را بعنوان یک روانه و شاید تنها روانه‌ی اساسی زندگی برگزیده. کالینز کارش را از دیدگاه فردی شروع کرد از اینرو ریشه‌های نظری کشمکش را در پدیده‌ی شناسی مردم نگارانه نهفته می‌داند. کالینز ساختارهای اجتماعی را بیشتر به صورت الگوهای کنش متعادل در نظر می‌گیرد تا به عنوان هسته‌های خارجی و الزام آور با اینهمه کنشگران را پیوسته در حال باز آفریدن سازمان اجتماعی می‌بیند. کالینز هم به مارکس و هم به وبر ایراد گرفته و با توسل به قشر بندی اجتماعی نوعی جامعه‌شناسی خرد را مطرح می‌سازد که طی آن تأکید بر جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی و عاطفی می‌تواند مشخصه‌ی کار وی باشد (هومن و همکاران، ۱۳۸۹).

بنابراین با توجه به اهمیت مطالب فوق این پژوهش درصدد پاسخ به دو سؤال ذیل است:

- ۱- چه رابطه‌ای بین عملکرد تحصیلی با مهارت‌های اجتماعی وجود دارد؟
- ۲- چه رابطه‌ای بین عملکرد تحصیلی با سرزندگی تحصیلی وجود دارد؟

روش پژوهش

محدوده زمانی این پژوهش خردادماه تا آبان ماه ۱۳۹۹ و قلمرو مکانی مدارس دوم متوسطه شهر اراک بود. روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه دانش‌آموزان دختر مقطع دوم متوسطه شهر اراک تشکیل دادند نمونه‌گیری با فرمول کوکران انجام شد. بدین ترتیب با توجه به حجم جامعه که ۲۴۰۰ نفر است، ۳۳۱ نفر از دانش‌آموزان به روش طبقه‌ای نمونه‌گیری شدند. به این شکل که ابتدا چند مدرسه به صورت تصادفی انتخاب و از هر پایه تعدادی دانش‌آموز نیز انتخاب شد که با توجه به شیوع بیماری کرونا در هنگام انجام این پژوهش و تعطیلی مدارس، پرسشنامه آنلاین طراحی و سپس در اختیار دانش‌آموزان قرار گرفت.

ابزار پژوهش: در این پژوهش از سه پرسشنامه به شرح ذیل استفاده شد: پرسشنامه عملکرد تحصیلی: پرسشنامه سنجش عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان اقتباسی از

پژوهش‌های فام و تیلور است که در حوزه عملکرد تحصیلی برای جامعه ایران اعتبار یابی شده است. آزمون عملکرد با ۴۸ سؤال، ۵ حوزه مربوط به عملکرد تحصیلی را اندازه‌گیری می‌کند. در پژوهش قلتاش و همکاران روایی محتوایی پرسشنامه توسط اساتید تأیید شد و پایایی پرسشنامه با آلفای کرونباخ ۰/۸۴ به دست آمد.

پرسشنامه مهارت اجتماعی: پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی ایندربیتزن و فوستر (۱۹۹۲) شامل ۳۹ عبارت پنج گزینه‌ای است پایایی این پرسشنامه را امینی (۱۳۸۷) برای دانش‌آموزان دوم راهنمایی شهر تهران برای گزاره‌های مثبت و منفی به ترتیب ۰/۷۱ و ۰/۶۸ گزارش کرده است. برای بخش مثبت این پرسشنامه ضریب پایایی با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۷۱ و برای بخش منفی ضریب پایایی ۰/۵۱ به دست آمده است پایایی این پرسشنامه که توسط ایندربیتزن و فوستر طراحی شده است برای سنجش بخش منفی بوده و ثبات درونی ۰/۸۸ گزارش شده است.

پرسشنامه سرزندگی تحصیلی حسین چاری و دهقانی زاده (۱۳۹۱) دارای ۹ گویه با الگوگیری از مقیاس سرزندگی تحصیلی مارتین و مارش -۲۰۰۶ که چهار گویه داشت توسعه دادند. روش نمره گذاری: سؤال‌های پرسشنامه در مقیاس لیکرت است. روایی و پایایی پرسشنامه: نتایج حاصل از بررسی حسین چاری و دهقانی زاده (۱۳۹۱) نشان داد که ضرایب آلفای کرونباخ به دست آمده با حذف یک گویه برابر مطلوب و ضریب بازآزمایی مورد قبول بود. همچنین دامنه همبستگی گویه‌ها با نمره کل بین ۰/۵۱ تا ۰/۶۸ می‌باشد. این نتایج بیانگر این است که گویه‌ها از همسانی درونی و ثبات رضایت بخشی برخوردارند.

یافته‌های پژوهش

جدول ۱: آزمون کلموگراف-اسمیرنوف KS

Sig	کلموگراف-اسمیرنوف	انحراف معیار	میانگین	تعداد
۰/۰۷۱	۱/۹۶۳	۰/۸۰۳	۳/۱۱۲	۳۳۱

با توجه به جدول سطح معناداری بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین فرض حاکی از نرمال بودن متغیر وابسته پذیرفته خواهد شد.

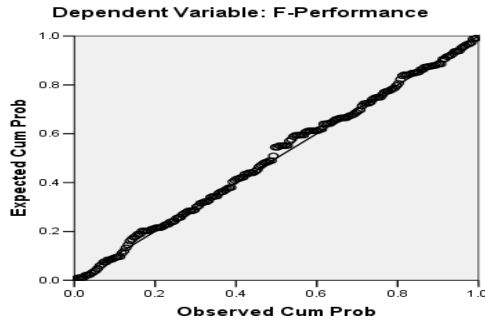
جدول ۲: آزمون دوربین-واتسون

دوربین-واتسون	خطای معیار	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی چند گانه	مدل
۲/۱۲۴	۰/۶۶۳	۰/۵۰۹	۰/۵۱۷	۰/۶۰۲	۱

با توجه به ضریب تعیین‌های به‌دست‌آمده از خروجی آزمون از تغییرات متغیرهای وابسته توسط متغیر مستقل موجود در مدل توجیه می‌شود. که این مقدار حاکی از برازنده بودن مدل در جامعه مورد مطالعه نیز می‌باشد. در نتیجه بین خطاها همبستگی وجود ندارد.

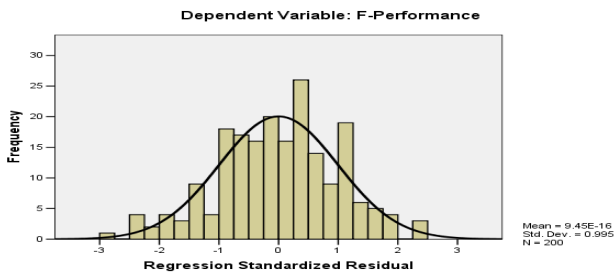
Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

نمودار ۱: نرمال سنجی داده‌ها توسط نمودار p-p

در بررسی نرمال بودن خطاها باقی‌مانده‌ها اختلاف بین متغیر وابسته مشاهده شده و مقادیر برآورد شده متغیر وابسته است. باقی‌مانده‌ها در نمودار ۱ باید تابع خط ۴۵ درجه باشند. نمودار p-p فرضیه نرمالیت را نقض نمی‌کند.

Histogram

نمودار ۲: نمودار هیستوگرام نرمال بودن خطاها

طبق نمودار ۲ مشاهده می‌شود مقدار میانگین نزدیک به صفر و انحراف معیار نیز نزدیک به یک (۰/۹۹۷) می‌باشد. با توجه به این نمودار فرض نرمال بودن خطا برای متغیر تأیید می‌گردد. بعد از آزمودن فرضیات لازم برای کاربرد رگرسیون، ادعاهای

محقق را با روش رگرسیون خطی آزمون می‌کنیم.
فرضیه: بین عملکرد تحصیلی با میزان مهارت‌های اجتماعی، سرزندگی تحصیلی رابطه وجود دارد.

H_0 : بین عملکرد تحصیلی با میزان مهارت‌های اجتماعی، سرزندگی تحصیلی رابطه وجود ندارد.

H_1 : بین عملکرد تحصیلی با میزان مهارت‌های اجتماعی، سرزندگی تحصیلی رابطه وجود دارد.

جدول ۳: ضریب همبستگی عملکرد تحصیلی و مهارت‌های اجتماعی و سرزندگی تحصیلی

سرزندگی تحصیلی	میزان مهارت‌های اجتماعی	عملکرد تحصیلی		
551/0	574/0	1	ضریب همبستگی پیرسون	عملکرد تحصیلی
000/0	000/0	-	سطح معنی دار	
331	331	331	تعداد	
592/0	1	574/0	ضریب همبستگی پیرسون	میزان مهارت‌های اجتماعی
000/0	-	000/0	سطح معنی دار	
331	331	331	تعداد	
1	513/0	554/0	ضریب همبستگی پیرسون	سرزندگی تحصیلی
-	000/0	000/0	سطح معنی دار	
331	331	331	تعداد	

باتوجه به جدول $50.0 > 000.0 = \text{sig}$ می‌باشد پس فرض عدم رابطه همبستگی رد می‌شود و فرضیه محقق تأیید شده است.
خط رگرسیون مربوط به این فرضیه به صورت زیر می‌باشد:

$$Y = \alpha + \beta_1 X_1 + \varepsilon$$

Y : عملکرد تحصیلی

X_1 : مهارت‌های اجتماعی و سرزندگی تحصیلی

جدول ۴: تحلیل واریانس آزمون رگرسیون با متغیرمهارت‌های اجتماعی

سطح معنی‌داری	آماره (F)	میانگین توان دوم خطا	درجه آزادی	مجموع توان دوم خطا	مدل
000/0	294/199	647/59	1	109/67	میزان تغییرات متغیر وابسته از طریق متغیر مستقل
		422/0	329	761/128	میزان تغییرات متغیر وابسته از طریق عوامل تصادفی
			330	87/195	جمع

جدول ۵: ضرایب معادله رگرسیونی آزمون رگرسیون با متغیر مهارت‌های اجتماعی

سطح معنی‌داری	آماره (t)	ضرایب استاندارد شده	ضرایب استاندارد نشده		مدل
			Std.Error	B	
000/0	824/8		174/0	666/0	مقدار ثابت
000/0	535/12	540/0	057/0	719/0	عملکرد تحصیلی

جدول ۶: تحلیل واریانس آزمون رگرسیون با سرزندگی تحصیلی

سطح معنی‌داری	آماره (F)	میانگین توان دوم خطا	درجه آزادی	مجموع توان دوم خطا	مدل
000/0	121/157	534/64	1	534/64	میزان تغییرات متغیر وابسته از طریق متغیر مستقل
		411/0	329	898/156	میزان تغییرات متغیر وابسته از طریق عوامل تصادفی
			330	432/221	جمع

جدول ۷: ضرایب معادله رگرسیونی آزمون رگرسیون با متغیر سرزندگی تحصیلی

سطح معنی‌داری	آماره (t)	ضرایب استاندارد شده	ضرایب استاندارد نشده		مدل
			Std.Error	B	
000/0	824/8		174/0	666/0	مقدار ثابت
000/0	772/13	622/0	096/0	292/0	عملکرد تحصیلی

بحث و نتیجه‌گیری

از آنجایی که همواره عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان معرف توانایی‌های علمی آن‌ها برای ورود به دنیای کار و مقاطع تحصیلی بالاتر است و همیشه برای معلمان، والدین، مسئولان نظام آموزشی و متخصصان تربیتی حائز اهمیت است و تأثیر آن در ارتقای بهره‌وری و بهبود اثربخشی نظام تعلیم و تربیت غیرقابل‌انکار است، بنابراین نظام آموزشی را زمانی می‌توان موفق و کارآمد دانست که عملکرد تحصیلی فراگیران آن به بیشترین و بالاترین رقم برسد. مهم‌ترین نشانه موفقیت نظام آموزشی در رسیدن به اهداف خود، شیوه عملکرد تحصیلی فراگیران آن نظام آموزشی می‌باشد. به همین منظور پژوهش حاضر با هدف بررسی دو فرضیه‌ی «بررسی رابطه‌ی بین عملکرد تحصیلی با میزان مهارت‌های اجتماعی در دانش‌آموزان متوسطه دوم» و «بررسی رابطه‌ی بین عملکرد تحصیلی با سرزندگی تحصیلی در دانش‌آموزان متوسطه دوم» انجام شد و نتایج زیر حاصل گردید:

فرضیه اول: در رابطه با فرضیه اول که مبین رابطه‌ی مثبت بین عملکرد تحصیلی و مهارت‌های اجتماعی است باید گفت که نتایج این فرضیه با نظریات واینر، هالینگر، مایکل سون و همچنین نتایج پژوهش‌های محمدی گرکانی و همکاران (۱۳۹۸)، امیدوی و مقتدر (۱۳۹۶)، وحیدی و براتعلی (۱۳۹۶)، هورویتز و اشمیت (۲۰۱۹)، همراسنا می‌باشد. در خصوص تبیین این فرضیه می‌توان گفت، عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان یکی از شاخص‌های ارزیابی کیفیت آموزشی در نظام‌های آموزشی است. با توجه به این که عملکرد دانش‌آموز متأثر از عوامل مختلف شناختی، هیجانی و انگیزشی است، لذا می‌تواند با مهارت‌های اجتماعی نیز در ارتباط باشد پس توجه به مهارت‌های اجتماعی و تقویت آن می‌تواند راهگشای مشکل بهبود یادگیری و فعالیت‌های آموزشی در مدارس باشد. معلمان و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت در گزارشات خود اذعان بر این دارند که کودکان با سطوح مختلفی از مهارت‌های اجتماعی وارد مدرسه می‌شوند که این مهارت‌ها نقش حساس و بحرانی در موفقیت‌های اولیه آن‌ها دارد. به عبارت دیگر کمبود مهارت‌های اجتماعی می‌تواند تأثیر منفی بر کارکرد تحصیلی دانش‌آموزان بگذارد، مشکلات یادگیری و اختلالات رفتاری را تشدید کند، مانع پیشرفت کودک شده، و موجب عواقب نامطلوب در دوران تحصیل گردد. علاوه بر این کودکانی که کمبود مهارت‌های اجتماعی دارند ممکن است با مشکلات متعددی از جمله: عدم مصالحه و سازش در روابط بین فردی، مشکلات و اختلالات رفتاری، و تأثیر منفی بر رشد شخصیت و سازگاری وی با محیط مواجه شوند. این کاستی در مهارت‌های اجتماعی بیانگر پیشایندهای بالقوه اختلالات روانشناختی است.

فرضیه دوم: بین عملکرد تحصیلی با سرزندگی تحصیلی در دانش‌آموزان متوسطه دوم رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج این فرضیه نشان داد که عملکرد تحصیلی و سرزندگی تحصیلی با یکدیگر رابطه مثبتی دارند. نتایج این فرضیه با نظریات مارتین ومارش، رایان و فردریک،

اتکینسون و مک کلند و همچنین نتایج پژوهش‌های یاراحمدی و همکاران (۱۳۹۷)، پالوس و همکاران (۲۰۱۸) همراستا می‌باشد. در خصوص تبیین این فرضیه می‌توان گفت در زندگی روزانه تحصیلی، دانش‌آموزان با انواع چالش‌ها، موانع و فشارهای ویژه دوران تحصیل روبرو می‌شوند که تهدیدی برای اعتمادبه‌نفس، انگیزش و در نتیجه عملکرد تحصیلی آنها است. عده‌ای از دانش‌آموزان در مقابله با آنها موفق عمل می‌کنند و عده‌ای از آنها در این زمینه موفقیت قابل قبولی ندارند؛ بنابراین باید اذعان داشت که سرزندگی تحصیلی به پاسخ مثبت، سازنده و انطباقی به انواع چالش‌ها و موانع تحصیلی از جمله نمرات ضعیف، کاهش انگیزه، سطوح استرس و غیره اشاره دارد و یکی از مؤلفه‌های بهزیستی ذهنی است. پس وقتی دانش‌آموزی تکالیفش را به‌ورت خودجوش انجام می‌دهد، نه تنها احساس خستگی و ناامیدی نمی‌کند، بلکه احساس افزایش انرژی و نیرو می‌کند. داشتن چنین احساسی در زمینه تحصیل باعث افزایش تالش و پشتکار و در نهایت سبب افزایش عملکرد تحصیلی دانش‌آموز می‌شود. چالش‌های دوره تحصیل نیازمند توجه و تفکر است و این چالش‌ها حقیقت پایدار زندگی تحصیلی دانش‌آموزان است. دانش‌آموزان دارای سرزندگی تحصیلی برای حل این چالش‌ها از خود مقاومت بیشتری نشان می‌دهند، در حل آنها توجه و تأمل بیشتری دارند و احتمالاً موفق‌تر هستند که این عوامل باعث بهبود عملکرد تحصیلی آنها می‌شود.

پیشنهاد:

با در نظر گرفتن اهمیت این موضوع واز آن جایی که این مطالعه موردی است برای تایید بیشتر این رابطه پیشنهاد می‌شود مطالعات بیشتری در مقاطع دیگر انجام شود و نتایج آن‌ها مورد مقایسه قرار گیرد.

تشکر و قدردانی: با توجه به این که پژوهش برگرفته از پایان‌نامه ارشد می‌باشد، از تمامی کسانی که ما را در این امر یاری نمودند، علی‌الخصوص اداره کل آموزش و پرورش استان مرکزی تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

۱. امید، شیوا، و مقتدر، لیلا (۱۳۹۶). رابطه مهارت‌های اجتماعی، سبک‌های ابراز هیجان و بدریخت‌انگاری با عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان متوسطه اول شهرستان رودبار. مطالعات بالینی، دانشکده پزشکی افضلی پور، 2(43): 77-96. DOI: 10.22122/ajcr.14935.7102
۲. جوادی، مرضیه، کیوانا، محمود، یعقوبی، مریم، حسنزاده، اکبر و عبادی، زهرا (۱۳۸۹). رابطه بین آگاهی فراشناختی از راهبردهای مطالعه و وضعیت تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۱(۳): ۲۵۴-۲۴۶. قابل‌بازیابی از:

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=121550>

۳. حجازی، الهه، نقش، زهرا، و سنگری، علی اکبر (۱۳۸۸). ادراک از ساختار کلاس و پیشرفت تحصیلی ریاضی: نقش واسطه‌ای متغیرهای انگیزشی و شناختی، فصلنامه علمی مطالعات روانشناختی، ۴(۴)، ۴۵-۲۵. قابل بازیابی از: https://psychstudies.alzahra.ac.ir/article_1612.html
۴. دلاورپور، محمدآقا (۱۳۸۷). پیش‌بینی آگاهی فراشناختی و پیشرفت تحصیلی بر اساس جهت‌گیری هدف پیشرفت، مجله پژوهش‌های نوین روانشناختی، ۳(۹)، ۹۱-۶۵. قابل بازیابی از: <https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=82874>
۵. سالاریفر، محمدحسین، و پاکدامن، شهلا (۱۳۸۸). نقش مولفه‌های حالت فراشناختی در عملکرد تحصیلی، مجله روانشناسی کاربردی، ۳(۴)، ۱۱۲-۱۰۲. قابل بازیابی از: <http://apsy.sbu.ac.ir/article/view/2935>
۶. شکوهی، غلامحسین (۱۳۹۰). تعلیم و تربیت و مراحل آن، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
۷. شکوهی یکتا، محسن، زمانی، نیره، پورکریمی، جواد (۱۳۹۳). اثربخشی آموزش مهارت حل مسئله بین فردی بر افزایش مهارت‌های اجتماعی و کاهش مشکلات رفتاری دانش‌آموزان دیرآموز پایه اول دبستان، مجله مطالعات روانشناختی، ۱(۴)، ۳۲-۷. قابل بازیابی از: <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=250489>
۸. شیرینی، اسماعیل، ولی پور، مصطفی، مظاهری، محمدعلی (۱۳۹۲). مقایسه مهارت‌های اجتماعی و مشکلات روانشناختی در دانش‌آموزان قلدر، قربانی و عدم درگیر، روانشناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی، ۱(۱)، ۲۱۰-۲۰۱. http://jip.azad.ac.ir/article_512207.html
۹. فتح الهی، علی، و صحرايي، قاسم (۲۹۳۱). ابعاد اجتماعی مهارت‌های زندگی از دیدگاه مولوی، پژوهش نامه ادبیات تعلیمی، ۱(۵)، ۲۱۸-۱۹۱. قابل بازیابی از: <http://ensani.ir/fa/article>
۱۰. ماکان، ملک (۱۳۸۰). نگرش مادر نسبت به شیوه‌های تربیت کودک با یادگیری خودتنظیمی و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان کلاس سوم دبیرستان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تربیت معلم تهران.
۱۱. محمدی گرکانی، درتاج، فریبرز، کیامنش، علیرضا (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی - عاطفی بر روی اختلالات رفتاری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر. فصلنامه تعالی مشاوره و روان درمانی، ۱(۳)، ۳۶-۵۲. قابل بازیابی از: http://journal-counseling.iiaw.ac.ir/article_671057.html
۱۲. محمدی، مهدی (۱۳۸۶). رابطه یادگیری خود تنظیم و اختلال یادگیری در دانش‌آموزان پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی استان کردستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی.
۱۳. وحیدی، زهرا، و براتعلی، مریم (۱۳۹۶). پیش‌بینی میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه بر اساس مهارت‌های فراشناختی و خودنظم بخشی، دو ماهنامه علمی راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، ۱(۲)، ۱۱۴-۱۰۳. قابل بازیابی از: <http://edcbmj.ir/article-1-1096-fa.html>
۱۴. هومن، حیدرعلی، صالحی، مهدیه، و ارجمند، الهام (۱۳۸۹). ساخت و استانداردسازی آزمون مهارت‌های شناختی و فراشناختی دانشجویان و ارتباط این مهارت‌ها با انگیزه پیشرفت تحصیلی، مجله تحقیقات روانشناختی، ۲(۵)، ۴۸-۲۶. قابل بازیابی از: <https://www.sid.ir/fa/journal/>

ViewPaper.aspx?id=148864

۵۱. یگانه، طیبه (۱۳۹۲). اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی بر کنش‌ورزی سازشی و اختلال‌های هیجانی- رفتاری دانش‌آموزان، روانشناسی تحولی: روانشناسان ایرانی، ۱(۰۱)، ۴۱۹-۴۰۹. قابل

بازیابی از: <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=222742>

16. Academy of Finland (2010). School Burnout is a chronic stress syndrome manifested in fatigue cynicism and a sense of inadequacy as a student. Disabled World News. Disability Education Section. Available at <http://www.disabled-world.com/disability/education/school-burnout.php>.
17. Arian M, Bagher Oghazian M, Amini Z, Khosravipur A, Abaszadeh F. (2018). The Relationship Between Internet Addiction and Social Network with Academic motivation in students, Bojnord University of Medical Science. 7 (2) :62-69. URL: <http://jne.ir/article-1-844-en.html>.
18. Lee. R & Ashforth, B(1996), A Meta – analytic examination of the correlates of the three dimension of job burnout, *Jurnjal of applied psychology*, 81,123-133.
19. Malek Makan M(2011), “Mother’s attitude toward child-rearing practices with self-regulatory learning and academic achievement in third grade high school students in the academic year of 77-76 [MSc Thesis]”, School of Psychology and Educational Sciences, Tehran Teacher Training University
20. Martin, A. J., Marsh, H. W. (2008). Academic buoyancy: Towards an understanding of students’ everyday academic resilience. *JSP*, 46(1): 53-83. DOI: 10.1016/j.jsp.2007.01.002
21. Maslach, C; Schaufeli, B & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual review of psychology*, 52, p 397-422. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.397>
22. Miller, S., Connolly, P., Maguire, L. (2013). Well-being, Academic buoyancy and educational achievement in primary school student. *International Journal of Educational Research*, (62): 239-248. DOI: 10.1016/j.ijer.2013.05.004.
23. Palos, R. Maricutoiu, L. Costea, I (2018). Relations between academic performance, student engagement and student burnout: A cross-lagged analysis of a two-wave study, *Studies In Educational Evaluation* 60(1):199-204. DOI: 10.1016/j.stueeduc.2019.01.005.
24. Zang, Riwen; Gan, Rigun Cham(2007), Heining. Perfectionism, Academic burnout and engagement among chine secollege students: a structural equation modeling analysis. *Personality & individual differences* 43(2007)1529-1540. doi:10.1016/j.paid.2007.04.010.

شماره ۱

سال اول

پاییز ۱۴۰۰

The relationship between academic performance and social skills and vitality Among high school students

Rezvan Maleki, Narges Molaei

Abstract

Introduction: Today, one of the concerns of the educational system, including the education system, is the academic performance of learners, because academic life is one of the most important aspects of personal life, especially in the critical ages of adolescence and youth that are accompanied by developmental challenges (physical, mental). However, according to experts, social skills are also a necessity of life today. Due to this important, the purpose of this study is to investigate the relationship between academic performance and social skills and academic vitality.

Methodology: The present study is a descriptive correlational study. The statistical population consisted of female high school students who were studying in Arak in 1400. Among them, 331 people were sampled by stratified method. However, due to the prevalence of coronation during the implementation of this research and the closure of schools, a design and online questionnaire was provided to students. In this study, three standard questionnaires of social skills, academic performance and academic vitality have been used. Data were analyzed using Kolmogoroff-Smirnov, Camera-Watson and multivariate regression tests.

Keywords: Social Skills, Academic Vitality, Adolescent

